

GRAĐA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 45, godina XXIII
maj, 2018. [str. 89-91]

© Monos 2018

Dnevnički zapis Osmana Nurića iz Sokola o boravku u zarobljeništvu 1945. godine

Mr. Edin Šaković

Autor donosi dnevničku zabilješku Osmana Nurića (1926.–1965.) iz Sokola, ratnog zarobljenika i sudionika tzv. marševa smrti 1945. godine. U totalitarnom ozračju komunističkog režima preživjeli svjedoci ovakvih stradanja uglavnom se nisu usuđivali javno govoriti, niti pisati o svojim iskustvima, zbog čega ovaj zapis, iako u kratkoj i lapidarnoj formi, ima posebnu historijsku vrijednost.

Ključne riječi: Osman Nurić; Soko; Gračanica; dnevnik; bilješke; stradanja; marševi smrti; logori.

Na stranicama “Gračaničkog glasnika” do sada je objavljeno nekoliko svjedočanstava preživjelih ratnih zarobljenika koji su u završnici Drugoga svjetskog rata, odnosno u prvih nekoliko dana, sedmica i mjeseci neposrednog poraća preživjeli golgotu tzv. marševa smrti, u kojima su zarobljenici (oni koji nisu dospjeli u skupine određene za masovne likvidacije bez suda) tjerani od mjesta zarobljeništa iz logora u logor, uz ubojstva, mučenja i zlostavljanja. Svi ti kazivači odvažili su se o vlastitim mukama i zločinima koje su preživjeli svjedočiti tek u svojim poznim godinama, nakon propasti komunističkog režima i raspada socijalističke Jugoslavije. Ranije, rijetki su se usuđivali o tome otvoreno govoriti čak i pred članovima porodice, a o nekakvom zapisivanju gotovo da nije bilo ni pomisli. Ipak, saznali smo za jedan izuzetak – dnevničke bilješke, tačnije dnevničku zabilješku Osmana Osme Nurića iz Sokola, pisanu u godinama neposrednog poraća.

Spomenuti dokument nam je ustupio prof. dr. Šaban Nurić, Osmanov sin. Radi se o bilježnici – svesci, na-

GRAĐA

činjenoj od listova nekog starog protokola ili sličnog obrasca, u koju je Osman zapisivao kraće bilješke, od kojih većina datira iz 1950-tih godina. Bilješke su pretežno lične i porodične naravi, a u dvije od njih Osman se osvrće i na svoje ratno stradanje. Opširnije o tome je pripovijedao samo svojoj najbližoj porodici, dok su bilješke date u najkraćoj, lapidarnoj formi. Može biti da su zamišljene kao neka vrsta podsjetnika, kako za samog Osmu, tako i njegovu djecu.

Osman Nurić, zvan i Osmo, rođen je 1926. godine u Sokolu. Prema obavijestima njegova sina Šabana, prisilno je mobilisan 1944. godine: "pokupljen" je u jednoj raciji u Gračanici, sa softama medrese i još nekim mladićima. Odveden je u regrutni centar za SS-ovce u Osijek, odakle su kasnije prebačeni u Zagreb. Iskoristio je priliku za bijeg iz SS-ovaca: nekom vezom, njemu i njegovom drugu Gajnuloviću iz Pribave su dali upakovanu kovertu, kazavši mu da je u Brodu pokažu i naglase da nose poštu za njemački garnizon u Derventi; u Brodu su ih ustaše uhapsili i priveli u Jasenovac, odakle su se izbacili uz pomoć tog pisma, te konačno dospjeli do Bosne. Osman se poslije prebacio kući, neko vrijeme krio, a zatim priključio Pjaninoj jedinici.

U aprilu 1945. godine, sa svojom jedinicom krenuo je u "odstupanje". Negdje kod Velike Gorice su ih ponovo "obukli", ovoga puta u prave ustaške uniforme. Tu im se obratio i Luburić. Pod borbom su se probijali do Dravograda, gdje su se zadržali negdje oko 14. maja. Sjećao se jednog detalja, kojeg je pripovijedao porodici. Naime, kada su u kolonama prolazili pored partizana, niko na njih nije pucao. Međutim, 15. maja je naišao krilnik Rafael Boban, koji je svima naredio da krenu u proboj. Osmo se tada skrio u neki kanal, u namjeri da izbjegne borbu. Tu je bacio oružje i predao se partizanima.

U bilježnici je na jednome mjestu zapisao da je 15. maja "bacio oružje i predo se partizanima" i, napokon, kući se vratio 20. jula

1945. godine. Druga bilješka je opširnija i prenosimo je u cjelosti (uz dodatak interpunkcije i najnužnije pravopisne ispravke, radi lakše čitljivosti):

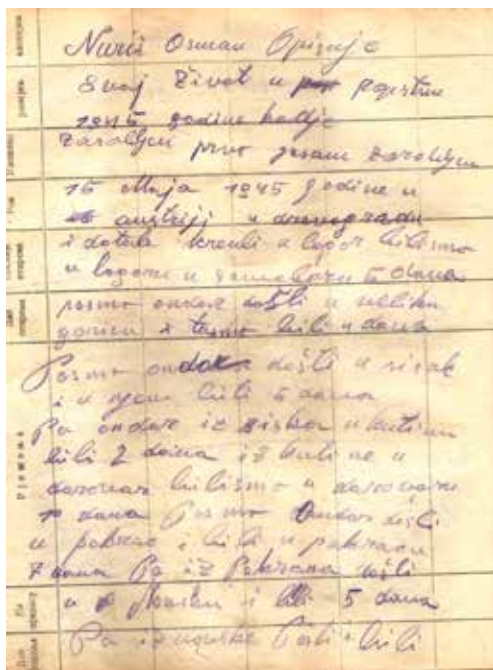
"Nurić Osman opisuje svoj život u ropstvu 1945. godine, kad je zarobljen.

Prvo, ja sam zarobljen 15. maja 1945. godine u Austriji u Dravogradu, i dotale /smo/ krenuli u logor. Bili smo u logoru u Samoboru 5 dana, pa smo ondar došli u Veliku Goricu i tu smo bili 4 dana; pa smo ondar došli u Sisak i u njemu bili 5 dana. Pa ondar iz Siska u Kutinu bili 2 dana, iz Kutine u Daruvar; bili smo u Daruvaru 10 dana. Pa smo ondar došli u Pakrac i bili u Pakracu 7 dana. Pa iz Pakraca došli u Novsku i bili 5 dana. Pa iz Novske pošli i bili u Jasenovcu 10 dana, to je bilo između Novske i Jasenovca. Pa iz Jasenovca krenuli za Slavonsku Požegu, to smo sa vozom; dotle nismo nikako sa vozom išli nego smo samo pješke, a iz Jasenovca do Požege smo sa vozom i u Požegi /smo/ bili smo 4 dana. Tu smo primali nešto malo hrane, a dotle nismo. Pa smo otale krenuli za Brod Slavonski i u Brodu smo noćili na pijaci i ujutro krenuli za Bos. Brod i tu smo bili 3 dana i otale /sam/ došo kući, ali samo što sam bijo živ.

To su bile velike patnje i ubistva i glad i svako mučenje što nije niko tako zapamtio. To nek se može spominjati.

Nurić Osman."

Kući je došao nakon dva i po mjeseca. Mati ga našla u krompirištu, sklupčanog, gdje ječi od bolova, "ni živ ni mrtav". Bio je izglednio, izmučen, pretučen; u rat je otišao kao snažan, izrazito visok i krupan mladić, koji je težio skoro stotinu kilograma; po dolasku iz ropstva, njegov ga je otac izvagao na tereziji: Osmo je tada težio svega 46 kilograma. U strahu od odbornika, porodica ga je neko vrijeme skrivala u Četovilji; kasnije je njegov otac otišao vlastima i prijavio da mu se sin vratio iz zarobljeništvu, s urednim papirima. Uprkos tome, Osmu su u par navrata kratkotrajno hapsili i privodili, isljeđivali ga i tukli.

Ali kasnije se sve smirilo. Osmo je pozvan na odsluženje vojnog roka. Iz vojske se vratio 1949. godine, kada su, po svojoj prilici i nastale ove bilješke. U jesen 1953. ponovo je dignut u vojsku, što je bilo u vezi sa poznatom Tršćanskom krizom: mobilisan je, kako je u svojoj bilježnici zapisao, 17. oktobra 1953. godine "u nedilju navečer u deset sati", kada je krenuo na zbornu mjesto u Doborovce, a odatle u Doboju, gdje su 18. oktobra obukli uniforme i pod ratnom spremom proveli 15 dana. "To je bilo u vezi Trsta. Nek se zna." – napomenuo je Osmo u svojoj bilježnici.

Posljedice svega što je proživio u zarobljeništvu je dugo osjećao. Najviše ga je mučila povreda koju je zadobio u logoru Jasenovac, kada je među zarobljenike koji su ležali ujahala neka partizanka na konju, nemilice ga zeći logoraše. Osmo je pretrpio težak udarac

konjskom kopitom u leđa. Na Ahiret je prešelio 1965. godine, u svojoj 39. godini života.

Sve do smrti je strahovao od novih hapšenja i ispitivanja.

Summary

The notes of Osman Nurić from Sokol – a prisoner of war in 1945.

The author presents the notes of Osman Nurić (1926 – 1965) from Sokol, a prisoner of war and a participant of the so called Death Marches of 1945. Most survivors of such horrors were fearful and didn't dare to write or publicly speak about their experiences while the totalitarian, communist regime was still in control. These notes have a special historical significance for these reasons, even though they are in a short and lapidary form.

Key words: Osman Nurić; Soko; Gračanica; dnevnik; bilješke; stradanja; marševi smrti; logori.